

NICOLAE FELECAN, *Lingvistică și filologie română*, Cluj-Napoca, Editura Mega, Colecția UNIVERSITAS, 2020, 366 p.

Lingvistică și filologie română este ultima carte publicată de Nicolae Felecan, regretatul profesor al universității băimărene, reunind, după cum precizează însuși autorul în *Cuvânt-înainte*: „studii și articole apărute între anii 2010 și 2020 în revistele de specialitate din țară și din străinătate, în volume omagiale, care, de regulă, au o circulație restrânsă, precum și articole redactate cu diverse ocazii, dar care au rămas inedite. Față de versiunile inițiale, unele materiale au fost supuse revizuirii sub aspect formal ori îmbogățite cu date noi” (p. 9).

Volumul se încadrează în paradigma *filologiei tradiționale*, perspectiva teoretică este cea a *istoriei limbii române*. Tematica variată se regăsește în organizarea textului care, deși subîmpărțit în șase părți (definite pe criterii precum *compartimente ale limbii, subdomenii de cercetare lingvistică, istoria externă a limbii*, respectiv: *Gramatică, Dialectologie, Onomastică, Varia, Lingviști și filologi, Cărți și oameni*), se remarcă prin unitatea, bazată pe crezul autorului, care străbate, ca o linie directoare, întregul volum, și anume „că între latină și română n-a existat niciodată o perioadă de «tranziție», ci doar una de continuitate...” (p. 9).

Prima secțiune este dedicată unor probleme de *gramatică istorică*, așa cum sunt acestea fundamentate de iluștri înaintași ai domeniului.

Este tratată, mai întâi, „Arta expunerii faptelor de limbă la Sextil Pușcariu, din lucrarea *Limba română I. Privire generală*, 1976 (1940¹)”. Nicolae Felecan pune în evidență, în acest prim articol al volumului, următoarele idei fundamentale, care circumscriu trăsăturile programatice ale stilului pușcarian:

– „Datoria lingvistului este să-i apropie din nou [pe oamenii de cultură, de limbă], printr-o prezentare plăcută și limpede” (Pușcariu 1976: 9);

– „Orice afirmație trebuie lămurită printr-o bogată și sugestivă exemplificare, chiar cu riscul de a îneca uneori expunerea în exemple (v. întrebuintarea hărților *Atlasului lingvistic român* și punerea în concordanță a graiului individual cu limba colectivității)” (Pușcariu 1976: 10);

– „Scriind această carte, unică în literatura de specialitate românească, dascălul clujean mărturisește că «ținând seama de ceea ce e general lingvistic, am căutat să scot totdeauna în relief *specificul* românesc, să arăt mai ales ceea ce e caracteristic în sistemul fonetic, morfologic și sintactic al limbii noastre»” (Pușcariu 1976: 11), aceasta fiind concepută ca „limba tuturor românilor, din toate regiunile locuite de români și vorbită de toate păturile sociale (asemenea limbii latine comune)” (Pușcariu 1976: 19).

Secțiunea în discuție continuă cu alte două articole care întregesc concepția, foarte actuală, despre lingvistica istorică a profesorului Felecan; cel dintâi este dedicat *elementelor latine* din lexicul năsăudean, introduse în limbă prin corifeii Școlii Ardelene, alăturate vocabularului impregnat de termeni locali și populari ai fostului district grăniceresc (selectate din lucrările publicate în prima jumătate a secolului al XX-lea în revista „Arhiva Someșană” (1924-1940, nr. 1-28); al doilea este dedicat textelor sacre, *fundament al corpusului lingvistic* al culturii române, atât de prețuit și utilizat de lingvistica modernă actuală, în care *componenta „diacronică”* este renăscută în aprecierea motivației schimbărilor lingvistice. De aceea, autorul pledează pentru actualizarea, în plan formal (gramatical și lexical), a textelor în discuție, în vederea abordării lor corecte, unitare și eficiente.

Un domeniu predilect din activitatea profesorului băimărean îl constituie *dialectologia*, căruia i se alătură și *onomastica*.

Prin întreaga sa existență și activitate, Nicolae Felecan a fost strâns legat de *mediul maramureșean*. Bun cunoscător al „arealului clar conturat geografic, perceput ca una din zonele (românești) cele mai conservatoare din punct de vedere etnografic,” autorul simte nevoia să întregască această trăsătură și cu argumente din plan lingvistic, „încercând să aducă precizări privind

dispunerea unor particularități reliefate pentru zona Maramureșului, pe baza materialului oferit de ALRR Maramureș, care evidențiază faptul că o importanță mare în ordonarea fenomenelor lingvistice o au văile râurilor și ale afluenților lor, ce străbat Maramureșul din direcția sud-est spre nord-vest: Mara, Iza și Vișeu, de-a lungul cărora se află și principalele șosele” (p. 49). Sunt reliefate legăturile dintre observațiile făcute până la acel moment de lingviști și câteva aspecte privind întrepătrunderile dintre ariile astfel delimitate (p. 50-54). Concluziile autorului sunt pertinente: „Ținând seama de faptele prezentate, înclinăm să credem că Maramureșul este mai degrabă un „grai”, cu particularități în toate compartimentele limbii, întocmai ca și Oașul, și nu un subdialec” (p. 55). Argumentele din planul teoretic al textului sunt completate cu cartografierea particularităților pe hărțile ALRR Maramureș.

Aceste noi precizări ale lui Nicolae Felecan privind statutul graiului maramureșean între graiurile dacoromâne sunt completate cu unele comentarii făcute pe marginea aceluiași subiect de Ion Coteanu (*Elemente de dialectologie a limbii române*, București, Editura Științifică, 1961). În esență, autorul băimărean consideră demn de reținut din cartea citată faptul că: „În Ardeal însă, locuitorii din Țara Oașului, Țara Moților și din Maramureș, fiind mai izolați unii față de alții din cauză că «țările» lor sunt înconjurate de munți, au ajuns să aibă graiuri mai distincte” (Coteanu 1961: 20).

Nu putem omite articolul *Aspecte ale graiului din satul Caila, jud. Bistrița-Năsăud*, un model de studiu dedicat unui idiom local (la nivel lexical), vorbit într-o singură localitate dintr-o zonă din nord-estul Ardealului. Ideea de la care pleacă autorul este aceea că „și în cele mai mici și ne semnificative arii lingvistice există particularități și aspecte încă necunoscute” (66). Foarte bine documentat (pe bază de dicționare și articole din domeniu), textul în discuție prezintă o listă de cuvinte de diverse origini care circulă în zona investigată, corect clasificate, însoțită de comentarii subtile, utile unor studii comparative din sfera vocabularului graiurilor ardelențe. Elementelor lexicale din acest studiu li se dedică articolul următor din carte: *Expresiile din domeniul păstoritului existente în Munții Rodnei*.

Decan al *Centrului de onomastică* din Baia Mare, Nicolae Felecan excelează în domeniul căruia și-a dedicat cu devoțiune ultimele decenii ale existenței sale: *onomastica*. În acest sens, secțiunea de onomastică a cărții de față se remarcă prin modul riguros de organizare, evoluând de la prezentarea teoretică a noțiunilor fundamentale ale sistemului antroponimic – *nume, supranume, poreclă*, efectuată pe baza a numeroase exemple din corpusul alcătuit în acest scop – până la studii cu caracter aplicativ, între care menționăm articolul *Dinamica numelor de botez reflectată în antroponimia municipiului Baia Mare*, p.157-178. Autorul nu se mulțumește cu o simplă trecere în revistă a lucrărilor anterioare, legate de *nume/ supranume/ poreclă*, ci analizează cu perspicacitate și în profunzime modul și circumstanțele în care se realizează dinamica numelor de botez, reflectată în antroponimia municipiului Baia Mare, prin documentarea exhaustivă, bazată pe lucrări recente, cu viziune modernă asupra fenomenelor (vezi, de exemplu, articolele *Oiconime «decretate»*. *Aspecte sociolingvistice sau Antroponimia, indice al multiculturalismului. Studiu de caz: Gimnaziul latino-catolic din Bistrița 1729-1779*).

Sub titulatura *Varia* sunt prezentate și analizate, din perspectivă lingvistică și stilistică, o serie de discursuri de la Alba Iulia, de la 1 Decembrie 1918, „care scot în lumină temeiurile Marii Uniri și concepția oratorică a celor care au vorbit în fața mulțimilor adunate la eveniment” (p. 211). Sunt comentate „rostirile” unor făuritori ai României Mari precum George Pop de Băsești, Iuliu Hossu, Iuliu Maniu, Vasile Goldiș, menite să ilustreze un obiectiv pe care însuși Nicolae Felecan îl afirmă: „Facem acest demers, în primul rând, din dorința de a cinsti personalitățile angajate în lupta pentru libertate și unitate a neamului românesc, dar și de a proba cu fapte lingvistice în primul rând pe oratorul care a rostit Rezoluția de Unire” (George Pop de Băsești). Acesta din urmă, în calitate de președinte al Marelui Sfat Național, deschide ședința de la 1 Decembrie 1918 cu un discurs scurt, concis, mizând pe câteva componente esențiale: „zdrobirea lanțurilor robiei noastre sufletești, aici, pe pământul stropit cu sângele martirilor Horia și Cloșca” (p. 213).

Ecoul Marii Uniri în spiritualitatea românească de-a lungul timpului și mai ales acela din anii împlinirii unui secol de la marele eveniment este un subiect pe care Nicolae Felecan îl abordează cu patriotism și smerenie. Se împletesc, în această secțiune, manifestări ale ideilor de întregire a neamului (vezi lupta corifeilor Școlii Ardelen: Samuil Micu, Petru Maior, Gheorghe Șincai, Ion

Budai-Deleanu pentru emanciparea românilor prin limbă și cultură). Profesorul conchide, privind meritele celor mai sus-amintiți: „Ca urmare, întreaga lor activitate, ideile cu care au însuflețit masele de români în deșteptarea conștiinței naționale pot fi socotite drept geniu a ceea ce înseamnă Școala Ardeleană” (p. 235).

Ultimele două secțiuni reunesc, într-o viziune larg-umanistă, texte dedicate unor *Lingviști și filologi* (p. 247–294) de elită ai culturii române (mulți rămași doar în amintire) și recenzii dedicate unor cărți de mare valoare ale unor iluștri „oameni”, demne și demni de luat în seamă (p. 295–333).

Se remarcă, acum, după trecerea sa în neființă, caracteristicile de om deosebit, blând, discret și elegant și de dascăl cu vocație ale lui Nicolae Felecan, prin modul în care prezintă trăsăturile sufletești și intelectuale ale confracțiilor săi întru neam și profesie; cu fine trăsături de condei și reliefări plastice, exprimă stima și admirația față de înaintași, față de profesorii săi, atașamentul față de colegi și prieteni și, uneori, prezintă, cu subtile accente critice, aspecte mai puțin reușite. Autorul elogiază personalități precum „Nicolae Drăganu, o conștiință și un caracter”, un demn urmaș al Școlii Ardelene (p. 249), „G. I. Tohăneanu, „surugiu la cuvinte” (p. 257), „Teofil Teaha. Omul”: „o ființă complexă, înzestrată de Dumnezeu cu multe haruri, între care inteligență, conștiinciozitate, generozitate, modestie, bună dispoziție, caracter și corectitudine. Și în plan științific, era un model de meticulozitate, de dăruire, mai ales în cercetarea faptelor de limbă, spre care s-a apucat de la începutul activității sale” (p. 261). Nicolae Felecan aduce un omagiu profesorilor săi, între care Petru Creția ocupă un loc aparte ca „personalitate complexă, profesor universitar, poet, prozator, eseist, editor, traducător, iar după 1989, foarte implicat și în viața civică” (p. 268). Apoi, autorul nu omite să amintească pe unii dintre dascălii băimăreni care au dus faima locului pe alte meleaguri, prin meritele lor deosebite, lăsând o prețioasă moștenire culturală generațiilor viitoare.

În ultima parte a cărții, profesorul Felecan recomandă colegilor și învățăceilor săi, prin recenzii rigurose întocmite, opere de lingvistică și filologie, indispensabile specialiștilor în domeniu. Reținem, în mod special, lucrarea apărută la Editura Vremea din București, semnată de Cristian Bădiliță și Laura Stanciu, *Geniul greco-catolic românesc*, cu o prefață de Ioan-Aurel Pop, care „se dorește un omagiu adus acestei Biserici cu rol esențial în europenizarea României, [...] prima instituție românească de peste munți, care a lansat acum peste trei sute de ani, «proiectul de țară» valabil și astăzi: *occidentalizarea*, la nivel de civilizație, cultură și spiritualitate” (p. 327).

Lectura volumului de față permite formularea unor aprecieri referitoare la calitatea și utilitatea cercetării întreprinse de autor, dintre care enunțăm doar câteva.

Titlul (foarte general) și subtitlul cărții sunt generoase și acoperă din plin așteptările cititorului referitoare la diversitatea subiectelor abordate.

Pe *palierul documentării* și pe cel *al stabilirii corpusului*, textul este extrem de bogat în informații: teoretice (vezi bibliografia extinsă, variată tematic și foarte actuală), empirice (vezi materialul exemplificator bine ales, adecvat tiparelor comportamentale rigurose stabilite pentru descrierea fenomenelor investigate), informații care fac din lucrarea în discuție o contribuție de referință pentru relațiile dintre filologia română, cea balcanică și cea a romanică.

Cercetarea realizată de Nicolae Felecan, din păcate „ultima, dar nu cea din urmă”, este o contribuție valoroasă, nu numai pentru domeniul filologiei istorice, ci și pentru *acela al lingvisticii interculturale*. Un merit deosebit al autorului este adoptarea unei poziții foarte actuale, specifice cercetării postmoderne, conform căreia formațiunile analizate reprezintă *realizări, în plan diacronic, ale unui continuum semantic*.

Cartea de față se impune ca o realizare serioasă, de mare actualitate, în care orice om de cultură poate găsi aspecte interesante și instructive. Autorul lasă în urmă, în afară de regretele despărțirii de părintele, omul, colegul Felecan, și documente scrise, de neșters, pentru istoria culturii române.

IOANA MICU

Universitatea Tehnică din Cluj-Napoca,
Centrul Universitar Nord Baia Mare
b.ioana22@yahoo.com